

Таня ТОПАЛОВА

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България

ЕТНОНИМЪТ „BULGARO“ В ИТАЛИАНСКИЯ ЕЗИК

Tanya TOPALOVA,

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

THE ETHNONYM “BULGARO” IN THE ITALIAN LANGUAGE

The stereotypical image of Bulgarian people in the Italian mind often has a negative connotation. There are no definite reasons for the pejorative attitude, but the ethnonym *bulgaro* is part of several stable word combinations or basis for word formation with negative semantics. In general, toponyms and anthroponyms containing the stem *bulgaro* are devoid of connotation.

Ключови думи: bulgaro, италиански език, конотация, фразеологизми.

Keywords: bulgaro, Italian, connotation, idioms.

Българският език разполага с прилагателни имена, определящи принадлежност: *английски, немски, френски*, и др., и съществителни, които съответно именува лица според тяхната националност или народност: *англичанин, немец, французин* и др. Италианският обаче използва една обща лексема: *inglese, tedeco, francese*, която се използва като прилагателно, а когато се субстантивира (задължително употребена самостоятелно и предхождана от определителен член), назовава съответно лице, определена националност или език, който лицето/ националността използва за комуникация. Това уточнение е само за да се разясни, че според нормите на италианската граматика *bulgaro* може да се разглежда както като прилагателно, така и като съществително име, в зависимост от употребата (*bulgaro, il bulgaro*). Като прилагателно влиза в състава на няколко фразеологизма, или по-скоро фразеолексеми, които издават отношението на италианците към нашия народ, а то най-често не е ласкаво, представя създадите се през вековете определени стереотипи и предразсъдъци, затова те се характеризират с необичайна конотация. В хода на това проучване се оказва, че върху тази тема е работил италианският автор Енрико Теста и през 2019 г.

е излязла книгата *Bulgaro, Storia di una parola malfamata* (Българин/ Български. Историята на една дума с лоша слава), в една от свободно достъпните рецензии към която четем: „В италианския език няма друго название на народ, което, както ‘български’, да е придружено от толкова отрицателни изрази“¹. Цел на настоящото изследване не е да установи причините за възникването на този феномен, а да открие влезлите в речниковия фонд или журналистическия жаргон най-често срещани фразеологични единици и да изясни, доколкото е възможно, фактите около появата им.

В последните години българското езиковедие също обръща голямо внимание на устойчиви словосъчетания на основата на етноними, но по-скоро разглежда тези на другите националности, за които българинът си е изградил представа от контактите с тях, затова най-често това са съседни нам или други европейски народи. Изследване на лексемата *българин*, но в устойчивите словосъчетания на народите на Балканите, прави и В. Петров (Петров 2017), който стига до следното заключение:

„Чертите в образа на българина, които можем да открием въз основа на анализа на устойчивите словосъчетания на съседните народи за нас, са по-често отрицателни, понякога – твърде неодобрителни, рядко изразяват безразличие и още по-рядко в тях можем да открием положително значение.“ (Петров 2017: 147).

Не по-различен се оказва резултатът от проучването на италианските фразеологизми с елемент *bulgaro*.

В лексикографските извори на италиански език естествено на първо място е цитирано прякото значение на *bulgaro* именно като ‘български’ и ‘българин’. Както отбелязва Петканов, „думите *българин* и *славянин* са най-старите елементи от български и славянски произход, проникнали в италиански език“ (Петканов 1957: 390). В диахронен аспект обаче следват словоформи с пейоративна конотация. Уважаваният италиански тълковен онлайн речник (енциклопедичната му версия също) Treccani² сочи, че глаголят *buggerare*, който се появява още в Средновековието, е свързан етимологически с латинската форма *Bulgarus*, ‘българин, български’, с по-тясното значение ‘еретик’, ‘лихвар’, като се стигне и до обидния епитет ‘содомит’. Така употребата на глагола покрива остарялото и рядко прилагано значение ‘содомизирам, имам содомитски отношения’ и по-модерното преносно значение ‘лъжа, мамя’. В общи линии такава е тълкуването и на останалите консултирани речници и енциклопедии като Речника Дзингарели (*Dizionario Z.* 1995), Енциклопедията Дзаникели (*Enciclopedia Z.* 1998), Речника Девото-Оли (*Dizionario D.* 1995), онлайн речници на *Garzanti Linguistica*³ и *Noelpi Italiano*⁴.

¹ http://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/recensioni/recensione_164.html > (9.08.2020 г.), преводът е мой, както и на останалите цитати в статията, ако изрично не е упоменато друго.

² <http://www.treccani.it> > (9.08.2020 г.)

³ <https://www.garzantilinguistica.it>

⁴ <https://dizionari.repubblica.it>

Най-вероятно пейоративната конотация на *Bulgarus*, т.е. ‘българин, български’ идва по антономазия от богомилите и тяхното социално-религиозно учение богомилството, което през X–XII в. стига и до Западна Европа и разклаща основите на римокатолическия свят. На идейните последователи на тази ерес се приписват всички възможни грехове, навсякъде са хулени и преследвани, превръщат се и в една от причините за създаването на Светата Инквизиция⁵. Според Етимологичния речник на Прати (Prati 1951:180), както и според друг етимологичен онлайн речник⁶, българите, бидейки манихейци, са подложени на същите наказания като содомитите, следователно негативното и обидно отношение към еретиците се прехвърля върху българите като цяло, защото качествата им, волно или неволно, се смесват и объркват.

Междувременно в простонародния латински на Апенините вече са навлезли лексемите *bulgaro*, *bolgaro*, *bulghero* основно като различни варианти на топоними и антропоними (Петканов 1960). Присъствието на българи на територията на днешна Италия е засвидетелствано многократно през Ранното средновековие, когато са на служба на лангобардите⁷. Заселвайки се временно или трайно на Апенините, те дават име на много географски обекти. В посветената на многовековните отношения между българи и италианци книга „Българи. Италианци. Ватикана“ информацията по въпроса е синтезирана, както следва: „И все пак един опит за систематизиране на топоними и обекти с български произход показва най-малко 5 названия на градове, 8 на села, 27 на селища, 6 на стопанства, 2 на кули, 20 на пасбища, 5 на планински масиви и хълмове, 2 на долини, 3 на оврази, 5 на канали, извори и чешми, 2 на морски и речни крайбрежия и на железопътна станция. Познати са около 50 форми на основните топоними и етноними на италиански език *Bulgaria/ Bulgari/ Bulgaro*“ (Павлов, Димитров, Марчевски 2002: 37).

Въпреки че в италианската ономастика съществуват разногласия по повод етимологията на тези топоними (Сера отнася корена им до *burgus* ‘населено място, квартал’ – вж. Serra 1958), някои италиански езиковеди наред с вариантите на *bulgaro* се спират и на производното от него *vulgarus*, позовавайки се на факта, че за Централна и Южна Италия е характерно преминаването на вокала *b-* във *v-* (Pellegrini 1990: 281). В едно свое изследване Франческо Сабатини (Sabatini 1963) наред с по-горе споменатите варианти на *bulgaro* цитира и топонимите *Казалис Вулгаре*, *Вале Вулгара*, *Волгари*, *Вулгаро*, в които основата *Vulgarus* е признак за етническа принадлежност. Такава е и позици-

⁵ <http://www.treccani.it/enciclopedia/inquisizione/> > (29.07.2020 г.).

⁶ Етимологичен онлайн речник: <http://www.etimo.it/Dizionario-etimologico-online> > (29.07.2020 г.).

⁷ П. Дякон (кн. II, гл. 26): „Но както е известно, Албоин довел тогава със себе си в Италия хора от различни народности, които той и предшествениците му били покорили. Затова и до днес ние наричаме местностите, в които те живеят, гепидски, български, сарматски, панонски, швабски, норикски и т. н.“.

ята, която заема Пелегрини (Pellegrini 1990: 281, 384, 473), като е видно, че в тези случаи не можем да говорим за наличието на отрицателна конотация, на каквато мисъл евентуално навеждат интерпретации на формата *vulgarus*.

През XI–XIII в. в регистрите и поземлените актове на Беневенто, Лука, Амалфи, Неапол се срещат имената *Болгери*, *Булгарело*, *Булгарензус*, *Булгари*, *Булгарино*, *Булгаро*, *Булгароле*, *Булкаро* и на техните наследници, които са състоятелни фамилии, с поземлени владения, от „български благороден род“, с „благороден произход“, богати и влиятелни „сеньори“ (Павлов, Димитров, Марчевски 2002: 37). Появява се и в различни варианти името на живелия през XII в. *Булгаро от Болоня* (Павлов, Димитров, Марчевски 2002: 34) или *Булгаро ди Булгари*, а в италианските източници (в част от които всъщност се твърди, че е жител на Болоня и че името му няма пряка връзка с произхода му) – *Булгарос де Булгаринис*⁸ (*Bulgaros de Bulgarinis*) и *Булгароглосатор* (*Bulgaro Glossatore*) – известен юрист, доктор от Болонския университет, тълкувател на старото римско право. В негова чест е бил издигнат параклисът „Санта Мария деи Булгари“ („Богородица на българите“), днес част от библиотеката на Болонския университет, чието име напомня, че църквата е построена *in curia Bulgari* – в квартала на българите или в близост до дома на известния юрист⁹.

Приведените примери на топоними, етноними и антропоними сочат, че когато дават название на географски обекти или лични имена, *Bulgarus* и производните му по никакъв начин не показват отношение, по-скоро носят информация за исторически факти по повод заселването на български етноси или за видни личности с български произход.

Във венецианските документи от XVII–XVIII в. често се среща определението *bulgaro*, което се отнася до кожата, закупувани от венецианските търговци от Балканите и по-конкретно от тържищата по днешните български земи (Stoianova 2007). Речникът на венецианския диалект на Боерио тълкува лексемата като съществително име и единственото ѝ значение е ‘кожа от България’ (Boerio 1867:106). Според съвременните италиански речници фразеологизмът *cuoio bulgaro* или само *bulgaro* като съществително от м. р. означава ‘ценна телешка кожа с червен цвят, обработена с борова кора, която ѝ придава траен аромат’¹⁰, ‘ценна тъмночервена и ароматна кожа, използвана за изработка на кожени изделия и подвързии’ (Enciclopedia Z. 1998: 281; Dizionario Z. 1995: 257), ‘българска, руска кожа, получена след щавене с кора от върба или бреза’¹¹. Речникът Девото-Оли и онлайн речникът на Garzanti Linguistica дават и допълнителното значение ‘мъжки парфюм’ (Dizionario D. 1995) и ‘вид аромат’¹², което най-вероятно е свързано със специфичната обработка на кожата и придобития по този начин мирис.

⁸ [>](http://www.treccani.it/enciclopedia/bulgaro_(Dizionario-Biografico)) (29.07.2020 г.).

⁹ [>](http://www.archiginnasio.it/bulgari.htm) (30.07.2020 г.).

¹⁰ [>](http://www.treccani.it/vocabolario/bulgaro) (29.07.2020 г.).

¹¹ [>](https://dizionari.repubblica.it/Italiano/C/cuoio.html) (29.07.2020 г.).

¹² [>](https://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=bulgaro) (29.07.2020 г.).

От лексикографските справки е видно, че като съществително име *bulgaro*, пак във формата си за м. р., може да означава и ‘ярка многоцветна бродерия/ шевица’ (Enciclopedia Z. 1998: 281; Dizionario Z. 1995: 257), ‘бродерия/ шевица в различни ярки цветове’¹³. Няма данни с това значение думата да носи допълнителни асоциации, рядко се открива дори в специализирани издания, където по-скоро се среща като определение към съществителното *ricamo* ‘бродерия’.

Употребена като прилагателно име, лексемата отново разкрива негативна конотация – ‘сив, строг, мрачен (по отношение на политическия режим в периода 1946-1990 г., най-близък до бившия СССР)’ (Dizionario Z. 1995: 257) или ‘в политическия и журналистическия жаргон, с алюзия за изключително строгия и диктаторски характер, възприет в България от сталинския комунизъм през втората половина на ХХ в., авторитарен, строго диктаторски или репресивен, или (в изрази като ‘български избори’ и др.) тоталитарно управляван или наложен’¹⁴, ‘в политиката, авторитарен, наложен от горе’¹⁵. Каква е причината италианците да изберат точно етнонима ‘български’ сред названията на народите от бившия Източен блок? Както след първите си контакти с богомилите, така и в последните десетилетия на ХХ в. жителите на Апенините изграждат твърде много предразсъдъци по отношение на българите. Това провокира появата на фразеологизмите *burocratismo bulgaro* ‘български бюрократизъм’, *dogmatismo bulgaro* ‘български догматизъм’, *editto bulgaro* ‘български едикт’, *elezioni bulgare* ‘български избори’, *maggioranza bulgara* ‘българско мнозинство’, *ombrello bulgaro* ‘българския чадър’, *percentuale bulgara* ‘български проценти/ резултати’, *pista bulgara* ‘българската следа’, *votazione bulgara* ‘българско гласуване’, *voto bulgaro* ‘български вот’.

Речникът Дзингарели (Dizionario Z. 1995: 257) цитира първите три словосъчетания, като специално се спира на *elezioni bulgare* ‘български избори’ или по-скоро ‘избори по български’ – ‘плебисцитни избори’. Garzanti linguistica акцентира върху *maggioranza bulgara* ‘българско мнозинство’ – ‘смазващо мнозинство, с 90% или повече, за което се смята, че не може да е следствие от демократично проведени избори’¹⁶. Всички фразеологизми, отнасящи се до ‘избори’, ‘вот’, ‘гласуване’, ‘мнозинство’, ‘проценти’ в италианския политически жаргон, се свързват с начина на провеждане на избори по време на тоталитарния режим в годините между 1946 и 1989 г. – очевидно манипулирани и със съответно статистически невъзможни за постигане резултати. Прави се алюзия със сляпото подчинение на линията, налагана от Москва, при която една „подхвърлена“ идея се приема и задвижва на всяка цена, без да се подлага

¹³ <https://dizionari.repubblica.it/Italiano/B/bulgaro.html> > (29.07.2020 г.).

¹⁴ www.treccani.it/vocabolario/bulgaro/ > (29.07.2020 г.).

¹⁵ <https://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=bulgaro> > (29.07.2020 г.).

¹⁶ <https://www.garzantilinguistica.it/ricerca/?q=bulgaro> > (29.07.2020 г.).

на дискусия или каквото и да е обмисляне. Наред с негативната оценъчност всички тези словосъчетания съдържат и иронична семантика, особено когато се отнасят до политически събития, които се смятат за нехарактерни за съвременна демокрация от западен тип. Въпросът е защо от всички държави в бившия социалистически лагер италианците се спират точно на България и на етнонима ‘български’, за да дадат оценка или покажат отношение за определен факт от политическия или социалният живот? Едва ли режимът в България е бил най-авторитарен или най-репресивен. За сравнение, в тези случаи френският език използва прилагателното *soviétique* ‘съветски’: *vote soviétique*¹⁷, а в канадския и швейцарския френски срещаме *majorité soviétique*¹⁸.

Италианската преса обаче остава безкомпромисна по отношение на ‘български, по български’:

A Salerno maggioranza bulgara per Vincenzo Napoli, candidato del centrosinistra che ha vinto al primo turno con oltre il 70% dei consensi – ‘В Салерно българско/ смазващо мнозинство за Винченцо Наполи, кандидат на лявоцентристите, който на първи тур победи с над 70 % от гласовете.’¹⁹

Elezioni Islanda: Johannesson confermato presidente con percentuale bulgara. – ‘Изборите в Исландия: Йохансон е президент с български/ неоспорим процент (от гласовете).’²⁰

Alderigi del Pd è sindaco ma non è voto “bulgaro”. – ‘Кмет е Алдериджи от Демократическата партия, но това не е българско гласуване/ дирижирано гласуване.’²¹

Il voto ha raccolto un consenso bulgaro: i voti favorevoli sono stati 553 su 567 votanti, 14 i contrari e due astenuti. – ‘Гласуването събра българско/ безспорно одобрение: 553 положителни гласа от общо 567 гласували, двама са против и двама въздържали се.’²²

Както е видно от приложените примери, *bulgaro* в повечето случаи може да се преведе като ‘безпрецедентен’, ‘неоспорим’, ‘смазващ’, ако не и ‘дири-

¹⁷ „Mais c’est aussi un **vote soviétique**“ – <https://www.lesoleil.com/actualite/politique/parizea> > (7.08.2020 г.).

¹⁸ Depuis le départ de Frank Zampino, il a repris son siège de maire avec une **majorité soviétique** – <https://www.lapresse.ca/actualites/elections-municipales/200910/10/01-910363-michel-bissonnet-leternel-roi-de-saint-leonard.php> > (7.08.2020 г.).

¹⁹ <https://www.ildenaro.it/comunali-a-salerno-maggioranza-bulgara-per-il-deluchiano-vincenzo-napoli/> > (7.08.2020 г.).

²⁰ <https://www.affaritaliani.it/esteri/elezioni-islanda-johannesson-confermato-presidente-con-percentuale-bulgara-681402.html> > (7.08.2020 г.).

²¹ <https://iltirreno.gelocal.it/pontedera/cronaca/2019/05/28/news/alderigi-del-pd-e-sindaco-ma-non-e-voto-bulgaro-1.33051584> > (7.08.2020 г.).

²² https://www.adnkronos.com/fatti/politica/2019/10/09/tagliati-parlamentari_1Cz0mlVP8Tr64tbrL1GMjY.html > (7.08.2020 г.).

жиран’, ‘манипулиран’ дори когато става въпрос за събитие, случващо се в бивша република на СССР, а в статията се споменава и Кремъл²³.

Що се отнася до фразеологизма *ombrello bulgaro* ‘българския чадър’, в употребата му не откриваме преносно значение, словосъчетанието винаги се използва по повод случая „Георги Марков“. Освен пряко със събитието от 1978 г., изразът се свързва и с механизма на оръжието, скрит в чадър, и използваната отрова, която причинява смъртта на българския дисидент. Ако носи по-специална конотация, то тя отново е свързана с отношението, в случая не само на италианоговорящите²⁴, към тоталитарния режим и с КГБ – препратки към настроения от времето на желязната завеса.

По-особен е казусът с фразеологизма *pista bulgara* ‘българската следа’, към който италианците продължават да подхождат с особена чувствителност. В диахронен аспект е най-нов сред изразите, намерили място в лексикографските извори, причината за появата му е опитът за покушение срещу папа Йоан Павел II през 1981 г., за което е набеден българинът Сергей Антонов. Въпреки че няма конкретни доказателства за българска намеса в атентата, изразът отново показва как зад етнонима „български“ стои идеята за противопоставянето Изток – Запад, за действията на КГБ или СССР – първоначално подета от пресата, а в последствие заимствана като сюжетна линия в няколко книги – с по-малко или повече претенции за документалност²⁵. Дори след като самият папа провъзгласява, че не вярва в участието на България в покушението²⁶, италианската периодика продължава да лансира и до днес изрази като *l'eterna*

²³ *in Bielorussia centinaia di migliaia di persone scendono in piazza contro la contestatissima «vittoria bulgara» alle presidenziali dell'«ultimo dittatore d'Europa» Aleksandr Lukashenko, un alleato non sempre fedelissimo del Cremlino.* – ... в Беларус стотици хиляди излязоха на площадите срещу така оспорваната „победа по български“ на президентските избори на „последния европейски диктатор“ Александър Лукашенко, едни невинаги верен на Кремъл съюзник. – <https://www.lastampa.it/topnews/primo-piano/2020/08/20/news/russia-i-sospetti-dell-ennesimo-crimine-ai-danni-di-un-avversario-del-cremlino-1.39212558> > (30.08.2020 г.) .

²⁴ Среща се в много от европейските езици, например *Bulgarischer Regenschirm* (нем.), *parapluie bulgare* (фр.), *Bulgarian umbrella* (англ.), българский зонт/ зонтик (рус.)

²⁵ *Ansaldo, M. et al. Uccidete il Papa: La verità sull'attentato a Giovanni Paolo II*, Rizzoli 2011, ISBN 978-88-58-64733-2; *Abati, R. Giovanni Paolo II, Una vita straordinaria*, Goodmood, 2016, ISBN 978-88-6277-508-3; *Марчевски, А. Шифърът на Марчевски*, Рива 2009, ISBN 978-954-320-270-6 – Вероятно най-достоверна е книгата на дългогодишния преводач и пряк участник в събитията около и след атентата, която в Италия е преведена през 2013 г. със заглавието *Dalla pista bulgara alla pista vaticana / „От българската следа до ватиканската следа“/* и др.

²⁶ „Никога не съм вярвал в т.нар. „българска следа“ в опита за покушение срещу мен“. – Йоан Павел II по време на срещата си с президента Георги Първанов, 24 май 2002, в http://www.pravoslavieto.com/1/obikolkata_na_papata.htm#%D0%9E%D1%82%D0%BA%D0%BB%D0%B8%D0%BA > (11.08.2020 г.).

*pista bulgara*²⁷ ‘вечната българска следа’ или *la famosa «pista bulgara»*²⁸ ‘известната българска следа’. В официален документ на италианския парламент се появява и друго обяснение относно етимологията на фразеологизма *pista bulgara*²⁹ – съдията Палермо, разследващ трафик на дрога и оръжия от Турция, търси връзката между атентата от 1981 г. и пътя на дрогата, който минава през България и Югославия и достига до Италия и с този израз определя именно въпросния канал (неслучайно едно от значенията на лексемата *pista* е ‘път, прокаран от многократното преминаване на хора или животни’³⁰). Защо обаче отново избират етнонима *bulgaro*, този път за да покрие идеята за ‘балкански’?

Още по-нов, навлязъл едва през 2002 г. в италианския политически дебат, е изразът *editto bulgaro* ‘български едикт’. Появата му е предизвикана от една критика, отправена от Силвио Берлускони по време на негово официално посещение в България, която довела до уволнението на трима журналисти от държавната телевизия РАИ. Берлускони, който тогава е министър-председател на Италия, на пресконференция в София обвинява в „престъпна употреба“³¹ на държавната телевизия трима водещи на злободневни предавания с препоръки към бъдещото ръководство на РАИ да не позволява занапред подобно поведение. Журналистът Симоне Колини от вестник „L’Unità“ нарича това негово изявление *diktat bulgaro* ‘български диктат’³². Срещат се и вариантите *ukase bulgaro* ‘български указ’ и *editto di Sofia* ‘едиктът от София’. Очевидно съществуват различни мнения за формулировката на правния акт, но прилагателното към него остава ‘български’ или във варианта ‘от София’. Дори и първоначално този избор да изглежда като съвпадение предвид местоположението на Берлускони по време на изказването, по-вероятно е словосъчетанието да е не случайно изградено с така предпочитания в италианския политически жаргон етноним *bulgaro* като синоним на ‘манипулиран’, ‘дирижиран’, ‘тоталитарен’. Освен това бърз преглед на достъпните онлайн издания от времето на политическия възход на бившия премиер на Италия показва, че същият етноним често стои в заглавията на най-тиражираните вестници редом с името му.

В медицината се използва фразеологизмът *cura bulgara* ‘българско лечение’, за който онлайн речникът Treccani³³ дава следното тълкуване: ‘израз,

²⁷ <https://www.corriere.it/extra-per-voi/2016/05/13/agca-l-attentato-papa-l-eterna-pista-bulgara-53d206a2-1926-11e6-a60e-5fac25fd8ba7.shtml> > (11.08.2020 г.).

²⁸ https://www.corriere.it/19_marzo_06/wojtyla-agca-l-ultra-pista-romanzo-antonio-ferrari-545bd9b6-4044-11e9-bb83-aca868a1eb53.shtml > (11.08.2020 г.).

²⁹ <http://www.parlamento.it/service/PDF/PDFServer/DF/157205.pdf>, стр. 16 > (11.08.2020 г.).

³⁰ <https://dizionari.repubblica.it/Italiano/P/pista.html> > (11.08.2020 г.).

³¹ <https://www.repubblica.it/online/politica/rainominedue/berlu/berlu.html> > (11.08.2020 г.).

³² https://www.treccani.it/magazine/lingua_italiana/articoli/scritto_e_parlato/parole_bulgare.html > (11.08.2020 г.).

³³ <https://www.treccani.it/vocabolario/bulgaro/> > (11.08.2020 г.).

с който в миналото се е обозначавало лечение на постенцефалитния паркинсонизъм чрез приемането на декокт от корените на лудо биле/ беладона; наречено е така, защото се използва емпиричният опит на българската народна медицина'. Всъщност става въпрос за метод, прилаган от българския народен лечител Иван Раев, който придобива известност в Европа през 20–30 год. на XX в. В Италия е въведен от кралица Елена Савойска, майка на българската царица Йоана, която от контактите си с България научава за употребата на беладона като терапия при летаргичен енцефалит, а тя самата има познания по медицина и посвещава живота си на милосърдие и изграждане на лечебни заведения (Mazzarello 2010). Така благодарение на дейността ѝ през 30-те год. на миналия век в италианския възниква и вариантът *la cura della regina* 'лечението на кралицата', лекът става известен като *il decotto della regina* 'отварата на кралицата', а беладоната се превръща в *l'erba della regina* 'билката на кралицата' (Doti 2013). С тези нови словосъчетания някак се омаловажават страната на произход и откривателят на терапията.

Отново в журналистическия жаргон, но не в политически, а по-скоро в битов, дори криминален контекст, срещаме най-новите фразеолоксими, изградени на базата на прилагателното *bulgaro* – *chiave bulgara* и *grimaldello bulgaro* – 'български ключ'³⁴ и 'български шперц'³⁵. Става въпрос за приспособление за отключване, най-често използвано от крадци, които не е задължително да са от български произход, дори рядко в консултираните статии произходът е ключов. Въпросното приспособление, както обяснява вестник *Il Giornale*, носи това име, защото „е изобретено в периода на Студената война от секретните служби на страните от Изтока“³⁶. Така пак се връщаме към превърналите се в стереотип възприятия, че всичко, което идва от Източна Европа, се свързва с българите особено когато носи отрицателно послание. За сметка на това представата, станала причина за появата на словосъчетания, с които българите смятат, че са известни по света или им носят известен престиж като 'българска роза', 'българско кисело мляко', не е разпространена сред жителите на Апенините. Енциклопедията на Трекани, както и някои медицински или кулинарни издания, цитират *lactobacillus bulgaricus* като добра и полезна бактерия, но това си остава тясно специализиран термин³⁷.

³⁴ *Chiave bulgara, in pochi secondi i ladri entrano in casa* – Български ключ, крадците за секунди влизат в къщата <https://www.ilgiornale.it/news/cronache/chiave-bulgara-pochi-secondi-i-ladri-entrano-casa-1740448.html> > (14.08.2020 г.).

³⁵ *Genova, arrestata la banda del „grimaldello bulgaro“ che apre le porte blindate* – Генуа, арестувана е групата, която отваря блиндирани врати с „български шперц“, в https://genova.repubblica.it/cronaca/2019/05/11/news/genova_arrestata_la_banda_del_grimaldello_bulgaro_che_apre_le_porte_blindate-225975437/ > (14.08.2020 г.).

³⁶ <https://www.ilgiornale.it/news/cronache/chiave-bulgara-pochi-secondi-i-ladri-entrano-casa-1740448.html> > (14.08.2020 г.).

³⁷ <https://www.treccani.it/enciclopedia/lactobacillus> > (14.08.2020 г.).

Следователно изводът, който можем да направим, е, че създаденият в представата на италианците стереотипен образ за българина и българското не е твърде ласкав и това е факт още от Средновековието. Дори на по-късен етап той рядко е пряко свързан с конкретно събитие ('българския чадър', 'българската следа'), а по-скоро носи идеята за връзка и принадлежност към бившия социалистически лагер. Няма определени причини за това пейоративно отношение, тъй като в контактите между италианския и българския народ липсва сериозно съперничество, те по-скоро са от търговско или културно естество. Лишени от конотация са топонимите и антропонимите с основа *bulgaro*, но сред италианските езиковеди, които се занимават с ономастика, има и оспорващи произхода им. Дори с изгубена вече първоначална връзка, етнонимът *bulgaro* остава в състава на горечитираните фразеологични единици и не изгражда положителна представа за българската нация.

ЛИТЕРАТУРА // BIBLIOGRAPHY

- Боерио 1867:** *Boerio, G.* Dizionario del dialetto veneziano. Venezia, 1867.
- Доти 2013:** *Doti, M.* L'erba della regina. Popolari virtù dell'atropa belladonna, 2013 in <https://tysm.org/lerba-della-regina/> > (14.08.2020 г.).
- Енциклопедия Дзаникели 1998:** *Enciclopedia Zanichelli:* Dizionario enciclopedico di arti, scienze, tecniche, lettere, filosofia, storia, geografia, diritto, economia.
- Етимологичен онлайн речник:** <http://www.etimo.it/> Dizionario etimologico online
- Мацарело 2010:** *Mazzarello, P.* Dalla Bulgaria all'Italia: la "cura bulgara" dell'encefalite letargica // *Medicina nei secoli. Arte e Scienza*, 22/1-3, Roma 2010 Università di Sapienza p. 553–584.
- Онлайн речник:** Garzanti Linguistica <https://www.garzantilinguistica.it>
- Онлайн речник:** Hoelpli Italiano <https://dizionari.repubblica.it/>
- Онлайн речник:** Treccani <http://www.treccani.it>.
- Павлов 2002:** *Павлов, Пл., Б. Димитров, А. Марчевски.* Българи, италианци, Ватикана. София: Тангра/ТанНакРа, 2002 (на бълг. и итал. ез.) [**Pavlov 2002:** *Pavlov Pl., B. Dimitrov, A. Marchevski.* Balgari, italiani, Vatikana. Sofia: Tangra/TanNakRa, 2002].
- Пелегрини 1990:** *Pellegrini, G. B.* Toponomastica italiana, 10.000 nomi di città, paesi, frazioni, regioni, contrade, fiumi, monti, spiegati nella loro origine e storia, Milano, Hoepli, 1990.
- Петканов 1957:** *Петканов, Ив.* Думите българин и славянин в италиански език// Езиковедски изследвания в чест на академик Стефан Младенов, БАН, 1957, 389–392 [**Petkanov 1957:** *Petkanov, Iv.* Dumite balgarin i slavyanin v italianski ezik// *Ezikovedski izsledvania v chest na akademik Stefan Mladenov, BAN*, 1957, 389–392].
- Петканов 1960:** *Петканов, Ив.* 1960 Bulgarus nell'onomastica e nella toponomastica italiana, *Lingua nostra*, XXI, 1960, 16–20.

- Петров 2017:** *Petrov, V.* Българинът в устойчивите словосъчетания на съседните народи // *Studia Philologica Universitatis Velikotarnovensis*, Vol. 36/1, 2017 Veliko Tarnovo, 145–158 [**Petrov 2017:** *Petrov, V.* Balgarinat v ustoychivite slovosachetania na sasednite narodi // *Studia Philologica Universitatis Velikotarnovensis*, Vol. 36/1, 2017 Veliko Tarnovo, 145–158].
- Пради 1951:** *Prati, A.* Dizionario etimologico italiano. Garzanti, 1951.
- Речник Девото-Оли 1995:** Dizionario della lingua italiana di Giacomo Devoto, Giancarlo Oli, Le Monnier, 1995.
- Речник Дзингарели 1995:** Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli, Zanichelli.
- Сабатини 1963:** *Sabatini, F.* Riflessi linguistici della dominazione longobarda nell'Italia mediana e meridionale, Firenze, 1963.
- Сера 1958:** *Serra, G. D.* Contributo alla storia dei derivati di Burgus: Borgare, Borgaria, Borgoro, *Filologia romanza* Torino, 5, 1958, fasc. 1, N 17, 1–48.
- Стоянова 2007:** *Stoyanova, M.* “I cuoi ‘bulgari’ a Venezia.” In: *L'Europa Centro-Orientale e la Penisola italiana: quattro secoli di rapporti e influssi intercorsi tra Stati e civiltà (1300–1700)*, a cura di C. Luca e G. Masi. Brăila-Venezia 2007, 309–322.
- Теста 2019:** *Testa, E.* Bulgaro. La storia di una parola malfamata. Il Mulino, 2019.